

Vrcholně středověká
KERAMIKA
jako součást movitého
kulturního dědictví

Vrcholně středověká keramika jako předmět výzkumu

Jihlava

11.- 12. 4. 2019

Konference je pořádána v rámci projektu NAKI II
„Vrcholně středověká keramika jako součást movitého
kulturního dědictví“ s číslem DG18P02OVV020

TVRTEK 11.4. 2019

- 9:00–9:50 REGISTRACE ÚČASTNÍK
- 9:50 ZAHÁJENÍ KONFERENCE
- 10:00–10:30 David Zimola (MVJ): Vrcholná středověká keramická produkce města Jihlavy
- 10:30–11:00 Rudolf Procházka (ÚAM FF MU): Otázka regionalizace keramiky na území Moravy a českého Slezska ve 13. století
- 11:00–11:30 Lenka Sedláčková (Archaia Brno z.ú.): Některé poznámky ke stavu výzkumu středověké keramiky v Brně
- 11:30–12:00 Ladislav Šápek (KAR FF ZČU): Středověká keramika ze zaniklého východního křídla na druhém nádvoří strakonického hradu
- 12:00–12:30 Martin Pták (AÚ FF JU, PM Písek, MM Volyně): Soubory keramiky 13. století z města Písku
- 12:30–13:00 Hana Hrubá (KAR FF ZČU): Keramický distribuční okruh: pojmy a jejich definice. Diskuzní příspěvek
- 13:00 POSTEROVÁ SEKCE
- 13:30 OBĚD
- 14:30 PROHLÍDKA DEPOZITÁŘE A LABORATOŘÍ MVJ V HELENÍNĚ S PREZENTACÍ KERAMICKÉHO MATERIÁLU 13. STOLETÍ
- Vybrané soubory z 13. století z českomoravské vrchoviny: David Zimola – Kateřina Těšňáková – Jakub Těšňáček – Petr Duffek (MVJ, ÚAM FF MU, Archaia z.ú.)
- Zelená Hora u Vyškova 1270–1330: Rudolf Procházka (ÚAM FF MU)
- Hrad Strakonice – keramika 13.–14. století: Ladislav Šápek (KAR FF ZČU)
- Keramika 13. století z Písku a další soubory z jižních území: Martin Pták (AÚ FF JU, PM Písek, MM Volyně)
- 18:00 RADNÍČNÍ RESTAURACE – Pivovarský salonek (Masarykovo náměstí 66/67) – SPOLEČENSKÝ VEČER

PÁTEK 12.4. 2019

8:00 ZAHÁJENÍ

8:00–8:30 Kateřina Těšnová – Karel Slavíček (ÚAM FF MU, ÚGV P F MU): Keramický soubor z trati Ohrada u hradu Lichnice

8:30–9:00 Pavlína Schneiderwinklová (Z M Plzeň): Pěštice (PJ), Rybova ulice. Zánikový horizont usedlosti z počátku 15. století

9:00–9:30 Ondřej Bobula – Jana Mazáková – Petr Žaža (ÚAM FF MU): Vrcholno středověká a v zásadě novověká keramika ze stratifikovaných situací z výzkumu na Panské Lhotě p. 31 a hradu Rokštejna

9:30–10:00 PŘESTÁVKA, OBĚRSTVENÍ

10:00–10:30 Dalibor Všianský (ÚGV P F MU): Rekonstrukce teplotních podmínek v renesančních sklářských pecích na základě mineralogické analýzy keramických materiálů a artefaktů skel

10:30–11:00 Ladislav Šapek (KAR FF Z U): Databázové systémy středověké keramiky v ČR a cesty k univerzálnímu deskriptivnímu systému?

11:00–11:30 Jindřich Plzák (KAR FF Z U): Obrazová korelace/Image-base Modeling z pohledu uživatele na příkladu středověké keramiky

11:30–12:00 Vojtěch Nosek (ÚAM FF MU) – Tereza Zemancová (ÚAPP Brno, MZM): Komparace postupů rekonstrukce u keramiky ruční i digitální – jak vnímáme prostor?

12:00 ZAKONČENÍ A ZHODNOCENÍ KONFERENCE

12:00–13:00 OBĚD

13:00 KOMENTOVANÁ PROHLÍDKA MUZEA VYSOČINY V JIHLAVĚ

VRCHOLNĚ STŘEDOVĚKÁ KERAMICKÁ PRODUKCE MĚSTA JIHLAVY

David Zimola, zimola@muzeum.ji.cz

Průspěvek shrnuje bádání o vrcholnĚ středovĚké keramice nalezenĚ na katastru mĚsta Jihlavy. PrůnĚší pĚhled typologickĚch a morfologickĚch znaků na keramickĚch kuchyňskĚch a stolnĚch nĚdobĚch, kterĚ doplňujĚ zĚstupci technickĚ a stavebnĚ keramiky.

OTĚZKA REGIONALIZACE KERAMIKY NA ŮZEMĚ MORAVY A ĚSKĚHO SLEZSKA VE 13. STOLETĚ

Rudolf ProchĚzka, prochazka@arub.cz

V průbhu 11. a 12. stoletĚ se na sledovanĚm ŮzemĚ zformovala tvarovĚ i technologicky homogenizovanĚ keramika, kterĚ od poloviny 12. a 13. stoletĚ prochĚzĚ transformacĚ. Do vĚvoje pozdnĚ fĚze tĚto produkce tzv. domĚcĚ tradice vstupuje v souvislosti s pĚchodem osĚdlenců z různĚch nĚmeckĚch hovořicĚch zemĚ novĚ kvalita. UtvĚrĚ se ŮzemnĚ odlišitelnĚ vĚrobnĚ-distribunĚnĚ okruhy, z etelnĚ i v dalšĚm průbhu vrcholnĚho středovĚku. Jejich charakteristickĚm rysem je mj. různĚ dlouhĚ a různĚ vĚraznĚ pĚžívĚnĚ tradicĚnĚ orientovanĚ vĚroby. RegionĚlnĚ diferenciacĚ keramickĚ produkce je poznĚna nerovnomĚrnĚ (např. oblast jĚžnĚ Moravy, ĚskomoravskĚ vrchoviny, vĚchodnĚ Moravy, Olomoucka, HanĚ, severozĚpadnĚ Moravy, Mohelnicka, ĚskĚho Slezska aj.). V nĚ kterĚch okruzĚch se nĚpadnĚ odrĚzĚ produkce zdrojovĚch oblastĚ osĚdlenců, jinde vystupujĚ do popĚdĚ inovace domĚcĚ produkce. V pozdnĚm středovĚku se opĚt projevujĚ homogenizaunĚ tendence souvisejĚcĚ se standardizacĚ vĚrobnĚch postupů a spjatĚ s rozvojem vnitřnĚho trhu.

MINĚKOLIK POZNĚMEK KĚ STAVU VĚZKUMU STŘEDOVĚKĚ KERAMIKY V BRNĚ

Lenka SedlĚkovĚ, lsedlackova@archaiabrno.cz

BilanunĚ průspěvek nad dosaženĚm stavem zpracovĚnĚ a poznĚnĚ středovĚkĚ keramiky v BrnĚ.

STŘEDOVĚKĚ KERAMIKA ZE ZANIKLĚHO VĚCHODNĚHO KĚDLA NA DRUHĚM NĚDVOĚ STRAKONICKĚHO HRADU

Ladislav Capek, capekla@kar.zcu.cz

CĚlem průspěvu je zhodnocenĚ středovĚkĚch keramickĚch souborů ziskĚnĚch bĚhem archeologickĚho vĚzkumu na druhĚm nĚdvoĚ strakonickĚho hradu z prostoru zaniklĚho vĚchodnĚho kĚdla, rozdĚlujĚcĚho pĚvodnĚ bavorovskou Ěst hradu od areĚlu johanitskĚ komendy. Rozbor keramiky z vrstev, do nichž bylo hradnĚ kĚdlo založeno, umoŹuje klĚst po ĚtĚky jeho vĚstavby pĚed polovinu 13. stoletĚ. VyhodnocenĚ keramiky z jeho zĚnikovĚho horizontu je vztaženo k datu po roce 1402, kdy johanitĚ získali celĚ hradnĚ komplex do svĚho drženĚ. Průspěvek seznamuje i s metodickĚmi otĚzkami zpracovĚnĚ středovĚkĚch keramickĚch souborů z hradnĚch lokalit.

SOUBORY KERAMIKY 13. STOLETÍ Z MĚSTA PÍSKU

Martin Pták, martinptak@seznam.cz

Příspěvek shrne stav bádání o keramice 13. století z města Písku. Představeny budou soubory dle ležité pro diskusi o provenienci a distribuci keramiky z nejstarších zkoumaných horizontů města. Shrnuty budou i nálezy z běžných zemědělských osad v okolí města učiněné v poslední dekádě.

KERAMICKÝ DISTRIBUČNÍ OKRUH: POJMY A JEJICH DEFINICE. DISKUZNÍ PŘÍSPĚVEK

Hana Hrubá, hanka11@kar.zcu.cz

Příspěvek si klade za cíl navázat na diskusi vzniklou na 2. keramickém kolokviu v Mikulčicích o keramickém distribučním okruhu a pojmech s ním spojeným. Tentokrát se budeme především věnovat období vrcholného a pozdního středověku.

KERAMICKÝ SOUBOR Z TRATI OHRADA U HRADU LICHNICE

Kateřina Těšnová, Karel Slavíček, katkatesnohlikova@gmail.com, slav.karel@gmail.com

Příspěvek se zabývá zpracováním keramických nálezů z obléhací polohy v trati Ohrada u hradu Lichnice (okres Chrudim), která je spojována s obléháním hradu v letech 1428-1429. Soubor tvoří 437 fragmentů kuchyňské a stolní keramiky. V rámci souboru bylo rozpoznáno 10 keramických typů. Část z nich byla vybrána k identifikaci technologických vlastností a provenienci pomocí mikropetrografie. Výsledky byly ověřeny pomocí pXRF. Určována byla teplota výpalu. Vedle kuchyňské a stolní keramiky se studie věnuje i nálezům keramiky kamnářské a stavební, které nejsou pro lokalitu tohoto typu zcela běžné. Na vybraných fragmentech dlaždic a kachlí byla rovněž provedena mikropetrografická analýza.

PĚŠTICE (PJ), RYBOVA ULICE. ZÁNIKOVÝ HORIZONT USEDLOSTI Z POČÁTKU 15. STOLETÍ

Pavλίna Schneiderwinklová, pschneiderwinklova@zcm.cz

V roce 2008 proběhl v Pěšticích (okr. Plzeň-jih) Rybov ulici záchranný archeologický výzkum na parcelách 154. Odkryté situace odhalily v podzemní části parcely mocné, vícefázové požárové souvrství zadního traktu podvodní hospodářské usedlosti. Nejlépe zachovalá nejstarší požárová destrukce pochází z počátku 15. století a přináší s sebou velmi zajímavý soubor keramických nálezů. Příspěvek je věnován detailnímu deskriptivnímu keramickému souboru. Výsledky nám přibližují obraz o tehdejší keramické náplni běžného maloměstského až vesnického prostředí oblasti rezné redukční produkce. Zajímavým doplněním je identifikace několika technologicko-výrobních projevů, které ukazují na kategorizaci vlastního keramického zboží dle sociální diference společnosti.

VRCHOLNO STREDOVEKÁ A VÝSNO NOVOVEKÁ KERAMIKA ZO STRATIFIKOVANÝCH SITUÁCIÍ Z VÝSKUMU NA PANSKEJ LHOTE P. 31 A HRADU ROKŠTEJNA

Ondrej Bobula, Jana Mazáková, Petr Žaža, 436601@mail.muni.cz

Základná podoba a forma analýz prevedených na keramike zo stratifikovaných situácií bola rozšírená o chemické analýzy. Vrcholno-stredoveká zbierka keramiky s vysokou mierou glazovania, bola nájdená v zánikovom horizonte hradu Rokštejn (datovaného do roku 1467) a bola predmetom použitia XRF spektrometrie.

Na základe archeologických výskumov bola zistená prestavba domu, a to tak, že predná jeho časť bola vysunutá do návsi dediny. Týmto výskumom bola objavená keramika z obdobia 14. až 19. storočia. Porovnaním tejto keramiky s nálezmi z hradu Rokštejn a zámku v Brtnici vieme, že pôvod keramiky je zhodný. Tento poznatok môže byť aplikovaný aj na panstvo Brtnice a na jeho susedstvá. Ako referenčný vzorku na porovnanie bola použitá glazovaná keramika z hradu Božanov.

Použitie týchto chemických analýz môže viesť k novej lokalizácii pôvodného miesta výroby glazúr, ktoré môže byť lokálne i vzdialené, a to na základe regionálnej geológie. Pre porovnanie bola použitá aj kamenina nie miestneho pôvodu, ktorá je zdokumentovaná na hrade v druhej polovici 14. storočia. Táto kolekcia predstavuje jednu z prvých kolekcii z juho-moravskej vysočiny zanalyzovaných touto metódou.

REKONSTRUKCE TEPLŔTNÍCH PODMÍNEK V RENESANČNÍCH SKLÁŘSKÝCH PECÍCH NA ZÁKLAD MINERALOGICKÉ ANALÝZY KERAMICKÝCH MATERIÁLU A ARTEFAKTŮ SKEL

Dalibor Všíanský, dalibor@sci.muni.cz

V rámci spolupráce s Muzeem Vysočiny v Havlíčkově Brodě byly po experimentálních úpravách v r. 2016 provedeny analýzy keramických materiálů z funkční repliky sklářské pece. Fázové (minerální) složení těchto vzorků bylo srovnáno se složením artefaktů z renesančních sklářských pecí z oblasti Žitavských vrchů. Na základě tohoto srovnání a použití publikovaných dat týkajících se podmínek vzniku jednotlivých vysokoteplotních fází byly rekonstruovány teplotní podmínky ve studovaných pecích. Dále byla analyzována renesanční skla pravděpodobně pocházející ze studovaných pecí, především jejich chemické složení a produkty devitrifikace.

DATABÁZOVÉ SYSTÉMY STUDIJE KERAMIKY V ČR A CESTY K UNIVERZÁLNÍMU DESKRIPTIVNÍMU SYSTÉMU?

Ladislav Capek, capekla@gmail.com

Průběh analyzuje nejrozšířenější databázové systémy používané pro deskripci studované keramiky (Klasifik-Keramik, Klasiker, brněnský systém, CBkeramika) z hlediska jejich technického řešení, struktury dat a možnosti jejich využití pro další zpracování (syntéza keramických souborů). Problémem je, že databázové systémy se nyní nacházejí v známém stádiu ustrnutí vývoje a nejsou kompatibilní mezi sebou. V průběhu je nastíněn návrh otevřeného deskriptivního a databázového systému sjednocujícího vybrané technologické a morfologické prvky keramiky, který se může stát základem pro univerzální a standardizovaný deskriptivní a databázový systém pro studovanou keramiku v ČR.

OBRAZOVÁ KORELACE/IMAGE-BASE MODELING Z POHLEDU UŽIVATELE NA PŘÍKLADU STŘEDOVĚKÉ KERAMIKY

Jindřich Plzák, archeodata@archeodata.cz

Příspěvek je koncipován jako informační doplnkový k problematice 3D digitalizaci středověké keramiky. Autor příspěvku s Vámi nahlédne do workflow obrazové korelace (Image-base Modeling) jako zkušený uživatel. Ve stručnosti budou předneseny základní informace a problematika. Dále se budeme zabývat i odlišností dat z 3D laserového skenování.

KOMPARACE POSTUPŮ REKONSTRUKCE U KERAMIKY PŘED A DIGITÁLNĚ – JAK VNÍMÁME PROSTOR?

Vojtěch Nosek, Tereza Zemancová, vojtanosek@seznam.cz, Zemancova1@seznam.cz

Příspěvek se zaměřuje na srovnání procesu rekonstrukce keramického jedince z jednotlivých fragmentů a také na související úvahy o výrobě keramiky a morfologické komplikovanosti neúplného artefaktu. Má v tomto případě využití 3D dokumentace a může napomoci prostorové orientaci při manipulaci s fragmenty? Přinášíme srovnání dvou různých pohledů – jak vnímá prostorovou složku artefaktu zkušená restaurátorka a jak 3D dokumentátor, aneb kterak může spolupráce dvou světů přinést užitek a metodologickou inovaci pro rekonstrukci a vizualizaci fragmentarizovaných i celých nádob.

DENDROCHRONOLOGICKY DATOVANÁ KERAMIKA 13. STOLETÍ Z KADANĚ (POSTER)

Kryštof Derner, kderner@seznam.cz

Archeologickým výzkumem prováděným ÚAPP SZ v. v. i. při stavbě náboženské Maxipsa Fíka na Špitálském náměstí v Kadani roku 2010 bylo odkryto zvodnělé souvrství obsahující devět plátek. 5 z nich bylo dendrochronologicky datováno do druhé poloviny 13. století. Keramika z datovaných kontextů dokumentuje přechod od lokální pozdně hradištní keramiky k vrcholně středověké mstské produkci. Výraznější nástup nového zboží lze pozorovat až od 80. let, tedy přibližně 30 let po nové lokaci města nad povodňovou osadou. Keramický soubor byl databázově zpracován. Převládá různá kvalitní redukovaná pálená keramika zdobená rytou šroubovicí nahrazenou v průběhu století vývalky. Okraje jsou nahoru vytažené a uvnitř prožlabená nízká okružít (do 17 mm výšky). Kolonizační zboží je charakterizované kvalitnější redukovanou vypalovanou keramikou a výskytem dalších minoritních keramických typů jako šedo-erné leštěné, či šedé s kovovým leskem. Zpracování souboru by se mohlo stát východiskem pro rozlišování keramiky 13. a pozdějšího 14. století v regionu a vytvoření lokální sekvence keramiky nezbytné ke zpracování výzkumů v jádru města i v přilehlém Krušnohoří.

VRCHOLNĚ STŘEDOVĚKÁ KERAMIKA JAKO DOKLAD LOKACE KRÁLOVSKÉHO MĚSTA PLZNE (POSTER)

Veronika Dudková, Jiří Orna, vdudkova@zcm.cz, jorna@zcm.cz

Nálezy vrcholně středověké keramiky v Plzni dokládají:

1. translaci obyvatel Staré Plzně do nově založeného města
2. lokální úroveň nového města
3. nejstarší zástavbu nově založeného města

ZNAČKY NA DNECH NÁDOB V JIŽNÍCH A JIHOZÁPADNÍCH ČECHÁCH. STAV BĚDÁNÍ, METODICKÁ VÝCHODISKA A PRÁVNĚ VÝSLEDKY DLOUHODOBÉHO PROJEKTU (POSTER)

Martin Pták, martinptak@seznam.cz

Podle témat posteru bude prezentace dlouhodobě probíhajícího projektu, který zahrnuje především evidenci a vyhodnocení nálezů tzv. hrnčířských značek z dané oblasti.

HEŘMA, OKR. PÍSEK, ZPRÁVA O STAVU ZPRACOVÁNÍ VÝJIMEČNÉHO SOUBORU KERAMIKY ZE 13. STOLETÍ (POSTER)

Martin Pták, martinptak@seznam.cz

Podle témat posteru je prezentace rozsáhlého souboru keramiky 13. století získaného během ZAV v obci Heřma, okr. Písek v roce 2011. Představena bude metodika zpracování souboru a budou nastíněny otázky, které budou řešeny po úplné kompletaci souboru, který čítá více než 22 tisíc zlomků.

ZAKUOVANÁ KERAMIKA: TRADICE, TECHNOLOGIE, EXPERIMENT (POSTER)

Kateřina Těšnová, Karel Slavíček, katkatesnohlikova@gmail.com, slav.karel@gmail.com

Výroba zakuované keramiky v Čechách a na Moravě má dlouhou tradici. Setkáme se s ní od vrcholného středověku do počátku 20. století. Především v chudších regionech doplňovala v domácnostech glazovanou keramiku, která postupně převládala spolu s průmyslově vyráběným zbožím.

Výrobní technologie spočívá ve zvláštním postupu při výpalu, kdy je keramika pálena především oxidací a v závěrečné fázi dochází k silné redukci. Při ní je povrch keramiky nasycen uhlíkem, který vyplňuje póry a snižuje propustnost zboží.

Poster se bude věnovat tradici výroby, zabývat výrobními technologiemi a detailní analýzou specifických vlastností, výrobních znaků a vad na zakuované keramice. Podkladem pro ni budou aplikace průrodných metod a experimentální výpaly. Ty probíhají na vědecko-výzkumné stanici ÚAM FF MU v Panské Lhotě od roku 2013 a specializují se mimo jiné na metodu výpalu keramiky zakuováním. Jejich cílem je rekonstrukce výrobního procesu zakuované keramiky a vytvoření srovnávacího materiálu pro archeologické a etnografické analýzy.

